

Fontos fogalmak

Adaptációs S görbe: Az új technológiák bevezetésére jellemző terjedési (diffúziós) mintát írja le: lassú indulás után meredek emelkedés, majd ismét lassú előrehaladás következik. Az új technológia elterjedése a görbe aljáról indul, ahol a kutatások és a piaci bevezetést előkészítő kísérletek hosszabb szakasza található, majd hirtelen „nekirugaszkozik”, amikor a piac már felkészült, és hajlamos annak befogadására.

Atomok és bitek kora: Nicholas Negroponte szemléletes metaforája, amely szerint az ipari társadalmat a fizikai környezet (nyersanyagok, materiális javak), másként fogalmazva az atomok határozzák meg, az információs társadalom középpontjában ezzel szemben a digitális információk áramlása, a bitek mozgása áll.

Benchmarking: Olyan kutatási eljárás, amely alkalmas egy beavatkozás teljesítményszintjének minőségi és mennyiségi összehasonlítására egy olyannal, amely hasonló téren a legjobbnak minősül. A módszer lehetővé teszi a kulcsfolyamatok elemzését és javítását, a hibák kiküszöbölését, javítja a teljesítményt és a célmeghatározást. A *benchmarking* fontos eszköze a „legjobb gyakorlatok” megismerése, ami szintén elvezethet a kitűzött céloknak megfelelő magasabb teljesítményhez.

Bitek kora: lásd atomok és bitek kora.

Civil társadalom: A témával foglalkozó szerzők többsége a „civil társadalom” azokat az önkéntes alapon működő szerveződéseket érti, amelyek az egyén és az állam közé beépülve a két pólus kiegyensúlyozott kapcsolatát szolgálják. Hálózati szemlélettel a társadalom azon kapcsolathálózatoként is meghatározható, amely az államtól függetlenül alakul ki, és működése kívül esik az államhatalom befolyási körén.

Cselekvőhálózat: Olyan emberi és nem-emberi összetevőkből, valamint közvetítőkből álló heterogén hálózat, melyben a technikai objektumok és a tágabb értelemben vett társadalmi-politikai kontextus folyamatos interakciók során, egymást kölcsönösen alakítva és konstituálva alakulnak ki és fejlődnek szocio-technikai entitásokká [cselekvőhálózat-elmélet].

Deliberatív demokrácia: A hagyományos demokráciafelfogásban az állampolgárok csak passzív fogyasztói szerepet töltenek be, hiszen a demokratikus ellenőrzés jogát többnyire csak szavazással gyakorolják, miközben a közjó keresésének folyamatára alig van hatásuk. A deliberatív demokráciában viszont központi szerepet játszik a nyilvános vita, amely általában a közjóról alkotott eltérő elképzelések köré szerveződik. A nyilvános vitában az ál-

lampolgárok nem pusztán kinyilvánítják már meglévő elképzeléseiket, hanem az állandó mérlegelés során alakítják ki álláspontjaikat.

Diffúziós hálózat: Azok az emberi hálózatok, amelyekben keresztül az innovációk elterjednek egy adott társadalmi csoporton belül [Rogersi diffúziós elmélet].

Digitális megosztottság (digitális szakadék): A „digitális megosztottság” kifejezés arra a szakadékra utal, ami az új IKT-eszközök, például az internet hatékony felhasználására képes, illetve nem képes csoportok között fennáll. Kezdetben a kifejezést azoknak a megkülönböztetésére alkalmazták, akiknek rendelkezésére állt a hardver (a személyi számítógép), illetve akiknek nem volt hozzáférésük ehhez az eszközhöz. Ahogy a technológiák fejlődtek és használatuk is minőségi változáson ment át, a megosztottság egyre inkább a felhasználók és a nem használók, majd később a felhasználók különféle típusai közötti különbségtételt jelentette. Ténylegesen *nem csupán egyetlen digitális szakadék, hanem többféle, különböző tényezőkre visszavezethető megosztottság tapasztalható*. A legfontosabb tényezők a következők: nem, életkor, etnikai hovatartozás, a megélhetési feltételek bizonytalansága, bizonytalan foglalkoztatási helyzet és a szociális biztonság hiánya.

Digitalizálás: Az a művelet, melynek során egy más hordozón már megjelent művet (szöveget, képet, hangot) számítógéppel olvasható, kódolt formába tesszük át. A szövegek digitalizálása során minden egyes karakter (betű, írásjel stb.) külön-külön kódot kap; ezt igen gyakran a szöveg megjelenítésére vonatkozó utasítások egészítik ki.

E-Befogadás vagy digitális befogadás: Azt a társadalompolitikai célt vagy törekvést fejezi ki, hogy minden állampolgárnak legyen hozzáférése az IKT-eszközökhöz, és mindenki képes legyen azok leghatékonyabb kihasználására.

Egész életen át tartó tanulás: Az egész életen át tartó tanulás koncepciója új tanulási kultúra kialakítását, a kompetenciaalapú oktatás elterjesztését helyezi a középpontba. Felöleli a korai szocializációtól és az iskoláskor előtti neveléstől a munkavállalás szempontjából aktív életkor utáni az egyén teljes életciklusát. Mindenki számára hozzáférést kíván biztosítani a tanulásához, és a tanulás iskolán kívüli formáit is magában foglalja. Tanulásnak tekinti az iskolarendszerű formális kereteken belüli tanuláson túl, a hétköznapi élet bármely más színterén (például a médián keresztül), a munkahelyen vagy a családban – történő személyiségformáló tapasztalatszerzést is.

Elektronikus demokrácia: Az interaktív technológiák felhasználása a demokratikus folyamatok erősítése érdekében, aminek eredményeként az emberek úgy érezhetik, nagyobb tér nyílik nézeteik és véleményük számára, aktívabb részesei lehetnek a demokráciának. Az állampolgárok és a kormányzat kapcsolatát erősítő digitális technológiák által nyújtott lehetőségek kihasználása, a kormányzó hatalom és a kormányzottak, a képviselők és a képviseltek közötti demokratikus folyamatok javítása érdekében. Az elektronikus demokrácia tovább bontható „elektronikus részvételre” és „elektronikus választásra”.

Elektronikus kormányzat: Az információtechnológia, a szervezeti változások és új képességek kombinációjának felhasználása a közigazgatásban annak érdekében, hogy javuljon a közszolgáltatások színvonala, a közigazgatás működése egyszerűbbé, hatékonyabbá és gazdaságosabbá váljon, és tovább erősödjenek a demokratikus folyamatok.

Eljárásinnováció: Új vagy jelentősen megújított termelési vagy szállítási módszer alkalmazását jelenti, és műszaki jellegű újdonságra utal.

E-portfólió: Az elektronikus portfólió arra szolgál, hogy a tanulók a tanulmányaikhoz kapcsolódó saját dokumentumaikat egy helyen összegyűjtsék. A wikiben vagy más tudásme-

nedzsmen-eszköz segítségével tárolt tudástérképek, tanulási naplók, feladatmegoldások, tutori vagy önértékelések, válogatott linkek az egymás közötti tudáscserét is segítik. A hálózati tanulásban részt vevők az e-portfólió alapján kaphatnak képet társaik előzetes tudásáról, érdeklődési köréről, tanulási stílusáról, ami az együttműködő tanulást segítheti.

Értelmezési flexibilitás: A tudományos eredmények, az ezeket hasznosító műszaki tervezés, valamint az ennek eredményeképpen létrejövő technológiáknak a releváns társadalmi csoportok közötti egyeztetések során létrejövő (és az adott társadalom keretfeltételei által meghatározott) értelmezési tartomány rugalmasságára utaló kifejezés [a technológia társadalmi felépítése, SCOT].

EU 20 közszolgáltatás: Az eEurope 2002 Akciótervben meghatározott alapvető 20 közszolgáltatás (Common List of Basic Public Services – CLBPS). A szolgáltatások online szofisztikációját évente, minden tagállamban méri az EU.

Ex ante: lásd „információs társadalom joga”

Ex post: lásd „információs társadalom joga”

Fehérgalléros forradalom: Jean Gottmann 1961-ben megjelent *Megalopolis* című könyve terjedelmes 11. fejezetének címéül választott kifejezés: az információs társadalom első analitikus leírása.

Fejlesztési szupernarratíva: Értelmezési kerete a társadalom fejlődésének, politikai diskurzus és világmép, amelynek mentén a döntéshozók megmondják, hogy merre, milyen irányba kell fejleszteni a társadalmat.

Globalizáció: A globalizáció folyamata az országok, emberi közösségek kölcsönös függésének és egymásra hatásának világméretű növekedése, amely egyaránt formálja a gazdaság, a kultúra és a politika alrendszereit.

Hálózat: Minden olyan rendszer hálózatnak tekinthető, amely egymástól elkülönülő, ám gyenge vagy erősebb kapcsolatokkal összekötött elemekből áll, vagyis a hálózatokat az teszi hálózatokká, hogy az egyes elemeik horizontálisan összekapcsolódnak. A társadalmi hálózatok a társadalmat alkotó szereplők közötti kapcsolatok struktúrájában öltenek testet.

Hálózati állam: Olyan komplex intézményrendszer, amelyben kombinálódnak a különböző – helyi, regionális, nemzeti és szupranacionális – döntési szintek.

Hálózati csomópont (node): A hálózat legkisebb építőegysége a hálózati csomópont. A társas hálózatokban az egyéni cselekvőket tekintjük hálózati csomópontoknak, míg a számítógépes hálózatokban az egyes hálózathoz kapcsolódó eszközöket nevezzük így.

Hálózati gazdaság: Az információs társadalom gazdasági rendszere. A „hálózati” jelző arra utal, hogy a termékek és szolgáltatások létrehozása, maga az értékteremtés hálózatokban történik.

Hálózati társadalom: Olyan társadalmi forma, amely az információ előállítására, feldolgozására és továbbítására épül, és működésének alapját a modern információs és kommunikációs technológiák hálózata biztosítja.

Hátrányos helyzet (depriváció): A depriváció kifejezés szó szerint nélkülözést jelent, de ezt használják a hátrányos helyzet kifejezésére is, különösen akkor, ha ennek többféle kiváltó tényezője van, vagyis számos tényező kombinációjából következik. A hátrányos helyzet kialakulásában és fennmaradásában a gazdasági értelemben vett szegénység mellett közrejátszhatnak például a nem megfelelő lakáskörülmények, az elégtelen iskolázottság vagy a munkanélküliség is.

Információ: Latin eredetű kifejezés, összetett a jelentése, szoros kapcsolatban áll az ismerettel, ismeretek közlésével, adattal, tudással, tanulással, kommunikációval, hírrel. Bizonyos esetekben valamilyen formában ezekkel azonosítható (ismeret, adat, tudás, hír), bizonyos esetekben pedig a felsoroltak tárgya (ismeretközlés, tanulás, kommunikáció). (Az adatok információvá alakítása igényel tudást és a közlése kommunikációt.)

Információs írástudás: Az információ elérésének és értékteremtő felhasználásának képessége. Információs írástudónak azt tekinthetjük, aki felismeri, hogy mikor van szüksége információra. Az információs írástudásnak az van a birtokában, aki megtanulta, hogyan kell tanulni.

Információs jogok: Ezen jogcsoportba tartozik a személyes adatok védelme, az információszabadság.

Információs stratégia: A magas szintű politikai tervezésnek az 1990-es évek elején megjelenő új minősége, ami közös kezelésbe vonja az információs közmű fejlesztését, a társadalom legfontosabb alrendszerének informatizálását, valamint információs iparágak fejlesztési politikáját. Az információs társadalom építésének programját megszabó társadalmi tervezésként víziókat fogalmaz meg a jövőre vonatkozóan, kész társadalomképet rajzol fel, hosszú távra tekint előre, és az elérendő társadalmi minőség kérdését illetően konszenzust feltételez a felelős politikai elit körében. Az erőforrások irányított koncentrációját írja elő, az oktatást tekinti a legfőbb versenyelőnyképző szektornak, s ezért azt nemzetbiztonsági prioritásként kezeli.

Információs társadalmi megközelítések: A társadalomtudományokban az 1960–70-es évek óta létező kutatási irányok, amelyek különbözőképpen magyarázzák az információs társadalom kialakulásának okát és főbb jellemzőt (technológiai, foglalkozásszerkezeti, gazdasági, térszerkezeti, médiakultúra-központú).

Információs társadalom joga: A kommunikációs hálózatokra épülő társadalmi viszonyokat szabályozó normák összessége. Az információs társadalom szabályozásának kétféle irányát különböztethetjük meg: a jogalkotó vagy előre megpróbálja a várhatóan kialakuló életviszonyokat szabályozni, ezt hívjuk *ex ante* szabályozásnak, vagy a fejlődési folyamatokat kivárva, utólag szabályoz, ezt nevezzük *ex post* szabályozásnak.

Információs társadalom tudománya: Az információs társadalom kérdéskörének szisztematikus tanulmányozására a '90-es években megszületett tudományterület és annak „lefordítása” felsőoktatási curriculumokra.

Információs társadalom: A társadalmi együttélés egy új módja, ahol az információ hálózatba szervezett tárolása, előállítása, áramlása stb. játssza a központi szerepet. (A fogalomnak számos további definíciója is ismert.)

Információszabadság: Más néven a közérdekű adatok nyilvánossága, ami az állam működésének átláthatóságát biztosítja. Közérdekű adat az állami, önkormányzati vagy egyéb közfeladatot ellátó szerv tevékenységére vonatkozó információ.

Informális tanulás: Tanulásra, ismeretek szerzésére és alkalmazására irányuló, nem intézményi szervezeti keretekben megvalósuló tevékenység.

Innováció: Új vagy jelentősen javított termék (áru vagy szolgáltatás) vagy eljárás, új marketingmódszer vagy új szervezési-szervezeti módszer bevezetése az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben vagy a külső kapcsolatokban.

Innovációk terjedése (innovációk diffúziója): Ez a fogalom magában foglalja az újszerű eszközök és termékek elterjedésének, alkalmazásának és meghonosodásának folyamatát.

Molnár elméleti modellje (2003) azon a feltételezésen alapul, hogy az IKT terjedési mintáit a következő három változó együttesen alakítja: a technológiai innováció(k) penetrációs szintje, a növekedés üteme, és maguknak a technológiáknak a tényleges tulajdonságai. Ennek a három változónak a kölcsönhatása *a terjedési szint* háromféle típusát hozhatja létre:

– *Telítődési szint*: a penetráció gyakorlatilag teljes, a növekedés stagnál.

– „*Fennsík*” (*egyenletesen magas szint*): a penetráció nagyon magas, de még nem teljes, a növekedés pedig lassú vagy változó sebességű.

– *Dinamikus szint*: a penetráció alacsonyabb, de emelkedik, és a növekedés igen gyors.

Interaktív szolgáltatások: Az egyszerű tájékoztatáson túlmenően olyan szolgáltatások, le-tölthető űrlapok, keresőrendszerek, tematikus tájékoztatók, amelyek csak az ügyfél aktivitá-sát igénylik, a szolgáltatást nyújtó szerv által előkészített dokumentumok alapján.

Interkonnektivitás: A fogalom értelmezési tartománya egyrészt azt a jelenséget foglalja magában, hogy az olyan dinamikus rendszereken belül, mint amilyenek a biológiai entitá-sok, a gazdasági rendszerek vagy a társadalmak, az egymáshoz kapcsolódó alrendszerek változásai kölcsönösen hatást gyakorolnak egymásra, másrészt az információs és kommuni-kációs rendszerek fejlődése mindezeket kölcsönösen összekapcsolja.

Internetszűrés: Az internetes tartalmakhoz való hozzáférést korlátozó szoftver alkalmazá-sa, amely beállítástól függően (URL, szavak, képek stb.) korlátozza a megjelenítést.

Interoperabilitás: a rendszerek egymással való együttműködési képessége. Az interope-rabilitás lehet:

- technikai, amely a rendszerek együttműködéséhez szükséges szabványokra vonatkozik,
- szemantikai, amely a fogalmak és objektumok leírásának szabványosítására vonatkozik,
- politikai, emberi, amely a források feletti rendelkezésre vonatkozik,
- közösségek közötti, amely a források közösségek közötti megosztására, közös használatá-ra vonatkozik,
- jogi,
- nemzetközi.

Kibertér: A kibertér fogalmának megjelenése William Gibson 1984-ben megjelent Neuro-mánc című könyvéhez kötődik. A kifejezés a számítógépes hálózatokat, és az azokon ke-resztül elérhető információs erőforrásokat jelenti. A kibertér kifejezést az 1990-es évek vé-gén gyakran alkalmazták az internet szinonimájaként.

Konvergencia: Az információs társadalom kontextusában a konvergencia egyébként sziká-rabb jelentésű matematikai fogalmát kétféle értelemben szokás használni: egyrészt különbö-ző hálózati platformok azon képességének jelölésére, hogy alapvetően hasonló szolgáltatási fajtákat hordozzanak, másrészt olyan fogyasztói eszközök összefonódásának kifejezésére, mint például a telefon, a televízió és a személyi számítógép. A konvergencia jelensége meg-jelenik a politikában, a szabályozásban, a szolgáltatások és a piacok területén, valamint az iparági szövetségekben és fúziókban is.

Kultúra: Az emberi faj egyedi sajátossága, hogy kultúrával rendelkezik. A legáltalánosabb és legfrappánsabb definíciói szerint a kultúra minden nem örökletes információ összessége, illetve az emberi társadalom túlélési stratégiáinak összessége.

Kutatás és kísérleti fejlesztés (K + F): Rendszeresen végzett alkotómunka, amelynek célja az ismeretanyag bővítése, beleértve az emberről, a kultúráról és a társadalomról alkotott ismereteket, valamint ennek az ismeretanyagnak a felhasználását új alkalmazások kidolgozá-sára.

sára. A K + F háromféle tevékenységet ölel fel: az alapkutatót, az alkalmazott kutatót és a kísérleti fejlesztést.

Lekérhető tartalomszolgáltatás: Más néven nem lineáris audiovizuális médiaszolgáltatás, ahol a médiaszolgáltató által összeállított programkínálat alapján a felhasználó egyéni kérése alapján, az általa kiválasztott időpontban tekintheti meg a műsorokat.

Lineáris tartalomszolgáltatás: Más néven televíziós műsorszolgáltatás, ahol a médiaszolgáltató által nyújtott műsorok kötött műsorrend alapján tekinthetők meg.

Marketinginnováció: Új marketingmódszerek alkalmazását jelenti: ennek során a terméktervezés, a csomagolás, a termék piacra dobása, a termék reklámozása, az árképzés módszere kerül megváltoztatásra.

Multitasking: Ezen a számítástechnikában azt a jelenséget értjük, amikor a számítógép látványosan több programot, feladatot futtat egyszerre. A „média-multitasking” több kommunikációs csatorna egyidejű használatakor valósul meg, például ha internetezés közben tévézünk, vagy rádiót hallgatunk. Az emberi multitasking során az adott személy egyszerre többféle cselekvést végez.

Negatív kiszögellés: A technológiai rendszerek növekedése során fellépő probléma, ami akkor alakul ki, amikor egy innováció hatására a rendszer valamely korábban működő eleme (ami lehet fizikai képződmény vagy szervezet is) működésképtelenné válik. Ha a negatív kiszögellés konzervatív invenciók által korrigálható, a rendszer működőképes marad, ha azonban nem szüntethető meg az adott technológiai rendszeren belül, akkor radikális újításokon keresztül új technológiai rendszer jön létre [rendszer szemléletű technikatörténet].

Nemzeti Innovációs Rendszer: Az állami és magánszektor azon intézményeinek hálózata, melyek tevékenysége és interakciói kezdeményezik, importálják, módosítják, illetve terjesztik az új technológiákat. A NIR megközelítésmódjára épülő elemzések fő célja, hogy értékeljék és összehasonlítsák a tudásáramlás csatornáit, illetve feltárják a szűk keresztmetszeteket. A gazdaságpolitika így a megfelelő helyen tud beavatkozni, hogy a zavartalan tudásáramlás biztosítható legyen. Egyszerűsítésekkel azt mondhatjuk, hogy az ipar, a K + F és a kormányzat közötti kapcsolatok tudományos és technológiai fejlődésben betöltött szerepének vizsgálatáról van szó.

Nyílt forráskód: Olyan szoftvert jelent, amelynek forráskódja vagy közkinccs (ez a ritkább), vagy a szerzői jogok tulajdonosa egy nyílt forráskódú licenc alatt terjeszti. Az ilyen licenc például előírhatja azt, hogy a forráskódot a programmal együtt kell terjeszteni, és hogy az szabadon (vagy legalábbis minimális megkötések mellett) módosítható.

Nyílt koordinációs módszer: Összekapcsolja a kormányzati és nem kormányzati szereplőket, s közös célokat és eszközöket ad számukra, hogy kicseréljék tapasztalataikat és együttműködjenek a megoldások és a szükséges intézkedések kidolgozásában.

Outputvezérlés (kimeneti vezérlés): Pedagógiai értelemben a kimeneti vezérlés azt jelenti, hogy az elérendő tanulási (kompetencia-) célokat határozzák meg, és nem a bemeneti tartalmakat részletes, időegységekre lebontott tanterv formájában. A célhoz vezető, egyénenként eltérő utak kiválasztását pedig az egyén előzetes tudásától, az eltérő időigényektől teszik függővé. E rendszerben tehát a kimenet (output) az egységes és a bemenet (input) a különböző.

Önszabályozás: Ezen az üzleti élet szektorainak, a kamaráknak, egyesületeknek a jogszabályi normákat figyelembe vevő, de független szabályrendszereit értjük.

Posztindusztriális társadalom: Az „információs társadalom” kifejezés elfogadottá válásáig leginkább elterjedt terminus, ami az új társadalmi-gazdasági minőséget az ipari korszakban kialakult régi szerkezeteket felváltó mivoltával, nem pedig a „tartalmával” határozta meg.

Releváns társadalmi csoportok: Egy technológia alakulását a releváns társadalmi csoportok határozzák meg, melyeknek a tagjai lehetnek egyének, szervezetek és intézmények. Minden olyan csoport ideértendő, melyek számára a technológiával kapcsolatos problémák relevánsak [a technológia társadalmi felépítése, SCOT].

Skálafüggetlen hálózat: Olyan hálózat, amelyben csekély számú sok kapcsolattal bíró központ mellett nagyszámú kevés kapcsolattal rendelkező hálózati csomópont található. A társas hálózatok többsége ebbe a kategóriába tartozik, és az interneten található honlapok egymásra mutató „linkjeinek” az elemzésekor is ilyen skálafüggetlen kapcsolathálóval találkozunk.

Személyes adatok védelme: Meghatározott természetes személyre vonatkozó adatok védelme, ami az érintett önrendelkezési jogát biztosítja a rá vonatkozó adatok felett. Az angol-szász jogrendszerekben használt *privacy* kifejezés ennél tágabb kört ölel fel: a magánszféra védelmét jelenti a külvilággal szemben. Ezekben a jogrendszerekben többek közt az eutanázia és az abortusz is a *privacy* védelmi körébe tartozik. A kontinentális jogrendszerekben használt adatvédelem kifejezés részhalmaza a magánszféra védelmének.

Szervezési-szervezeti innováció: Az új szervezési-szervezeti módszerek megvalósítását jelenti a cég üzleti gyakorlatában, a munka szervezésében vagy a külső kapcsolatokban.

Szociometria: J. L. Moreno vizsgálati módszere, melynek segítségével a közösségeken belüli rejtett rokonszenvi választások feltérképezésén keresztül mutatja be a hálózat felépítését. A szociometriát jellemzően olyan kisközösségek problémáinak feltárására alkalmazzák, mint amilyenek az iskolai osztályok vagy a munkahelyi részlegekben együtt dolgozó csoportok.

Szolgáltatói oldal (back-office): Olyan back-office rendszer, amely a hatékony együttműködést szolgálja a közigazgatási szerveken belül, illetve azok között.

Tanulásszervező programok (e-tanulási keretrendszerek, Learning Management Systems, LMS): Az internetre alapozott tanulásszervező programok a következő funkciókat tartalmazzák:

- Nyilvántartja a tanulókat és eredményeiket,
- Nyilvántartja a kurzusra, vizsgára jelentkezéseket,
- Hozzáférést biztosít a kurzusok különböző anyagaihoz, elemeihez,
- Naplózza a felhasználók: tanárok, tanulók tevékenységét,
- Rendszerint elsődleges kommunikációs felületet biztosít,
- Automatikus funkciókkal kísérli meg növelni a tanulók aktivitását,
- Támogatja a tanári értékelést (formatív és szummatív értékelést egyaránt),
- Önértékelő és számon kérő elemeket tartalmaz,
- Informálja a felhasználókat az oktatással kapcsolatos hírekről,
- Támogatja webelőadások, webszemináriumok lebonyolítását,
- Támogatja a virtuális csoportmunkát, kollaboratív felületet biztosít.

Társadalmi befogadás: Az érem másik oldala, a társadalmi kirekesztés ellentéte. Más szóval azt jelenti, hogy az egyének és csoportok aktívan részt vesznek annak a társadalomnak a működésében, amelyben élnek, és hozzáférhetnek minden elérhető oktatási, hivatási, gazdasági és politikai lehetőséghez.

Társadalmi ellenállás: A radikális technológiai újítások megjelenésekor léphet fel, és a technológia teljes elutasítását vagy késleltetett elterjedését eredményezheti. A társadalmi ellenállás megszűnhet a társadalom értékeinek és az uralkodó életmódnak a megváltozásával [evolucionista technikatörténet].

Társadalmi informatika: Az információs társadalom mezo- és mikroszintjével, illetve a távközlés és a számítástechnika társadalmi vonatkozásaival foglalkozó, erősen interdiszciplináris kutatási és tudásterület.

Társadalmi kirekesztés: Ez a kifejezés azoknak az egyéneknek a helyzetét írja le, akik nem aktív résztvevői társadalmuk életének. E társadalmi jelenség legfontosabb, egymással összefüggő tényezői a következők: alacsony jövedelem, kirekesztődés a munkapiacról (a szaktudás hiánya, alacsony iskolai végzettség, illetve rossz egészségi állapot miatt), nem kielégítő hozzáférés az oktatási és tanulási lehetőségekhez, rossz lakáskörülmények, csekély társadalmi tőke és a lakóhelyi környezet alacsony státusza, összefüggésben a „szegénységi körök” felerősödésével. Mindezek a tényezők igen gyakran megjelennek sok nyugati társadalomban.

Társadalmi szoftver: A társadalmi szoftver viszonylag új keletű gyűjtőfogalma azokat az alkalmazásokat foglalja magában, amelyek különböző személyek vagy csoportok együttműködését és kommunikációját teszik lehetővé. A legegyszerűbb és legkézenfekvőbb példák erre az *e-mail*, az azonnali üzenetküldő (*Instant Message, IM*) programok és a világhálón közzétett naplók (blogok). A megfelelően használt társadalmi szoftverek elősegítik a felhasználók közötti kommunikációt és a hálózati összekapcsolódást, jótékonyan és hatékony módon járulnak hozzá a társadalmi tőke felhalmozódásához, az információs és kommunikációs technológiákba (IKT) való befektetések révén pedig akár a termelékenység növekedésének kulcsai is lehetnek.

Társadalmi tőke: A társadalmi tőkének számos meghatározása ismert, de mindegyiknek közös vonása, hogy a fogalmat a társadalmi hálózatokhoz kötik, amelyekben az emberek mindennapi életével kapcsolatos interakciók, szimpátiák és baráti kötődések alakulnak ki. A társadalmi tőke alatt olyan nem anyagi erőforrást értünk, amely a hálózatokat alkotó szereplők közötti kapcsolatok eredményeként jön létre, és a társadalmi együttműködés különböző (például családi, szomszédsági, települési, nemzeti) közösségi szintjein végbemenő társadalmi és gazdasági folyamatokat befolyásolja.

Technofília: A liberális-progresszív hagyományokhoz kötődő, a technológiai változásoktól pozitív társadalmi változásokat remélő vagy csak azokat érzékelő beállítottság.

Technofóbia: A technika gyűlölete. A technológiai változásokkal együtt járó társadalmi változásoknak csak a negatív oldalait figyelembe vevő, a jövőre vonatkozóan ezeket extrapoláló, antiutópista társadalmat jövendőző irányzat.

Technológiatranszfer: Az a folyamat, amelynek révén az egyik területen generált ötleteknek és technikáknak az alkalmazására egy másik területen kerül sor.

Technológiai determinizmus: A társadalmi változások legfőbb mozgatórugójának a tudományvezérelt technológiát tekintő gondolatrendszer. „Puhább” változatában egyszerűen csak vizsgálódásainak hatókörén kívül tartja a társadalomnak a technológiára gyakorolt hatásait, szélsőségesebb változatában pedig tudatosan tagadja azokat.

Technológiai tehetetlenség: A technológiai rendszert alkotó elemek összességének meghatározott irányban történő, meghatározott célokat követő elmozdulását jelenti egy meghatározott pályáiv mentén, ami az egyes rendszerek funkcióvesztését eredményezheti egy olyan

megváltozott kontextusban, amihez alkalmazkodni képtelenek [rendszerszemléletű technikatörténet].

Technorealizmus: A technológiai és társadalmi változások pozitív és negatív hatásait egyaránt tekintetbe vevő, a lehető legnagyobb objektivitásra törekvő, döntően tudományos kutatások eredményeire alapozó szemléletmód, amely az 1990-es évek végén egy nagy hatású kiáltványt is közzétett.

Tér és idő összezsugorodása: David Harvey fogalma, amely arra utal, hogy a közlekedés technológiájának fejlődésével és a média szerepének növekedésével párhuzamosan az emberiség számára a fizikai távolságok szerepe és a leküzdésükhöz szükséges idő csökken.

Terjedési szintek típusai: lásd *innovációk terjedése*.

Termékinnováció: Új vagy jelentősen megújított termék vagy szolgáltatás bevezetése.

Transzláció: Olyan folyamat, melynek eredményeképpen a hálózatok progresszív módon formát öltenek, és a hálózat egyes entitásai kontrollt gyakorolhatnak mások fölött [Cselekvő-hálózat-elmélet].

Ügyféloldal (front-office): Olyan ügyfélszolgálat és informatikai rendszer, amelyen keresztül elérhetőek a kormányzati ügyfélszolgálat munkájába bevont közigazgatási szervek informatikai háttér (back-office) rendszerei a megfelelő jogosultságokkal ellátott felhasználók számára.

Ügyfélszolgálati menedzsment (Customer Relationship Management – CRM): Ügyfélkapcsolat-kezelés. Mindazon módszerek, informatikai alkalmazások és internet elérhetőségek összességét jelenti, amellyel egy vállalat képes az ügyfélkörével történő kapcsolattartást rendszerezett keretek között fenntartani.

Vélelmezett anomália: A kutatás-fejlesztés radikálisan új irányba történő elmozdulásának olyan előmozdítója, ami egy tudományos eredményekre alapozott, kielégítően meg nem szüntethető *negatív kiszögellés* jövőbeni bekövetkezését, és ezzel együtt az egész technológiai rendszer működőképességének radikális csökkenését valószínűsíti [Rendszerszemléletű technikatörténet].

Virtuális valóság: A virtuális valóság a számítógépek által szimulált valódi vagy kitalált környezet. A kifejezés egyaránt használható grafikus és szöveges alapú számítógépes világokra. A virtuális valóság szorosan összekapcsolódik a háromdimenziós számítógépes ábrázolás fejlődésével, a térbeli hatás eléréséhez gyakran különleges szoftvereket és hardvereket alkalmaznak (például virtuális-valóság szemüveg).

Web 2.0: A „Web 2.0” kifejezés olyan második generációs internetes szolgáltatásokra utal, amelyek elsősorban az *online* közösségek aktivitására, pontosabban a felhasználók által előállított tartalmakra és azok megosztására épülnek (például blogok, wikik stb.).